Maquis a la comarca: la voladura del polvorí de Santa Creu d'Olorda (1a part)

Juli Ochoa, del Centre d'Estudis Santjustencs

Situem-nos per uns moments en l'any 1947, durant la primera època del franquisme, en plena postguerra. Arreu de l'Estat hi havia nombrosos grups de guerrillers que combatien amb les armes a la mà aquell règim dictatorial. La nostra comarca, com podem veure, no en va ser cap excepció.

> El grup de guerrillers i la visita de Franco

La fàbrica de ciment La Auxiliar de la Construcción (LACSA), productora del ciment Sanson, tenia les seves instal·lacions a la part baixa del terme de Sant Just Desvern, a tocar de la carretera N-II. Es nodria de les roques calcàries que s'extreien a la pedrera situada a la muntanya de Santa Creu d'Olorda, a 4 quilòmetres en línia recta de la seva planta transformadora, amb la qual estava connectada mitjançant una línia aèria de vagonetes.

En aquesta empresa, llavors una de les més grans i potents de la zona, hi treballaven o hi havien treballat alguns dels protagonistes del present relat. Entre ells podríem esmentar el santjustenc Josep Ibàñez Martí i el molinenc José Plazas Aparicio, tresorer i cap de defensa, respectivament, de la comarcal de la clandestina CNT del Baix Llobregat. Tant l'un com l'altre havien estat acomiadats, a conseqüència d'una depuració duta a terme en acabar la guerra.

Aprofitant que el dictador Franco estava en aquelles dates de visita a Barcelona, en José Plazas va decidir que calia dur a terme una acció que fos espectacular. Amb tal intenció es va presentar, juntament amb dos companys més dels quals en cap moment va facilitar els noms, en una taverna que estava situada a la plaça de la Fortuna del barri de Sants. Allà es trobaven sovint els components d'un grup de guerrillers anarquistes baixllobregatins que poc temps abans havien començat a actuar, tot duent a terme fins llavors petits cops econòmics (atracaments), per tal de poder-se dotar d'una certa infraestructura.

Al capdavant d'aquella taverna hi havia Feliça Elie, ajudada pel seu marit Fidel Martí i el seu fill Raül, i constituïa, en certa manera, el punt de reunió i base logística d'aquell grup, especialment perquè comptaven amb la complicitat de Raül, el fill.

En una d'aquelles trobades, en Plazas els va proposar d'anar una nit a la pedrera de Santa Creu d'Olorda, que ell coneixia prou bé pel fet d'haver-hi treballat durant bastant temps, per tal de proveir-se d'explosius que estaven emmagatzemats en el seu polvorí. Es trobava en un indret completament solitari i no disposava de cap mesura de seguretat, fora d'un parell d'homes que el vigilaven.

Així, quan començava a caure la tarda del diumenge 18 de maig de 1947, va sortir de la taverneta de la plaça de la Fortuna un grup format per "Luís Ruiz Costa" (aquest guerriller, que en realitat es deia Luís Agustín Vicente, àlies "el Metralla", era un dels impulsors d'aquell grup. Tindria més endavant una llarga i trepidant trajectòria, actuant al costat del també maquis Josep Lluís Facerias), Cristòfol Castellví Sabaté, Manuel Andreu Cubero, José Plazas Aparicio i els dos individus, els noms dels quals només eren coneguts per aquests dos darrers.

Quan ja estaven al carrer, es van trobar amb el maquis extremeny Julián Núñez Gil, que venia a fer una estoneta de tertúlia amb els seus companys, i aquests li van explicar què anaven a fer. En Núñez s'hi va afegir sense dubtar-ho ni un moment.

Plegats, van agafar l'autobús "EJ" fins a Esplugues. En arribar, en Plazas els va dir que ara que l'operació ja estava en marxa, ell se'n tornava a Barcelona, ja que no els podia acompanyar pel fet de ser sobradament conegut per part dels guardes, antics companys de treball seus. Els companys van insistir en la conveniència que ell hi anés, atès el seu millor coneixement de les característiques d'aquell polvorí i del seu entorn, i van poder vèncer aquesta petita reticència.

Luís Agustín Vicente, àlies "Luis Ruiz Costa", un dels principals impulsors del grup de guerrillers baixllobregatins

La pedrera en aquell temps. A l'esquerra, el polvorí i la caseta dels guardes

Des d'allà, els sis homes van començar a caminar cap al seu objectiu anant a trobar el coll de la Creu d'en Candeler i la plaça de les Bruixes, gairebé sota mateix de les instal·lacions que la Companyia Telefònica havia acabat de bastir l'any 1940, en el cim de la muntanya de Sant Pere Màrtir. Tot seguint el vell camí de la Carrerada, aviat arribarien a la carretera de Vallvidrera a Molins de Rei, la seva vella coneguda que, entre boscos i anant per dalt de la carena, els acabaria portant fins a Santa Creu d'Olorda.

La voladura del polvorí de Santa Creu d'Olorda

Ja era ben fosc quan van arribar. La pròxima nit del dia 20 seria la lluna nova i en aquells moments només hi havia un fil de lluna. Sabien, pel que havia dit en Plazas, que els guardes, per tal de deixar constància de les seves rondes de vigilància, sortien de la seva caseta a unes hores concretes. Anaven a enregistrar la seva visita en un rellotge que estava instal·lat en una altra part de les instal·lacions. El que van fer va ser localitzar aquest rellotge i emboscar-se pel seu voltant, per tal de sorprendre els vigilants quan arribessin.

Els dos vigilants, com bé ho recordava José Plazas, eren dos homes més aviat grandets. D'un d'ells, Juan Augusto Rodríguez, no en sabia gaire, però amb l'altre es coneixien prou bé. El seu nom era Domènec Tàrrega Menich, tenia cosa d'uns cinquanta anys i era veí de Sant Feliu de Llobregat, on vivia amb Júlia Donoso Vidal, la seva dona. Tant l'un com l'altre podien reconèixer en Plazas, especialment el segon d'ells, fins i tot encara que es tapés la cara, ja que el seu característic parlar –tartamudejava lleugerament– el delataria fàcilment.

Arribat el moment, els dos vigilants van anar a marcar en el rellotge de control i allà van ser sorpresos pels guerrillers que els estaven esperant amb les cares tapades. No van oposar cap mena de resistència i varen ser conduïts cap a la seva barraca, on van quedar lligats de mans i custodiats per Julián Núñez, a qui cap dels dos vigilants coneixia. Ja a fora, a poca distància de la caseta on estaven Núñez i els guardes, es va quedar Cristòfol Castellví, que vigilava tant aquesta com la resta de l'entorn.

Mentrestant, els restants companys, dirigits per Luis Agustín i José Plazas, s'encaminaven cap al polvorí, que van obrir sense dificultats, trobant que en el seu interior hi havia emmagatzemats 2.400 quilos de dinamita, valorats segons l'empresa propietària en 326.847 pessetes.

Sense perdre temps van començar a retirar la quantitat que es pensaven endur per a utilitzar-la en posteriors accions de sabotatge, i a tal efecte van començar a emplenar sacs –un per persona– amb uns 10 quilos de dinamita cadascun d'ells. Mentre els altres tres preparaven els sacs, en Plazas es va dedicar a preparar l'artifici que hauria de fer explotar les dues tones llargues de dinamita que quedaven.

Fet això, van fer venir el Castellví i el Núñez, que havia deixat tancada amb clau la cabana amb els guardes en el seu interior. Cada un dels sis homes va agafar un dels sacs i, després d'haver deixat engegat el dispositiu detonador, van marxar ràpidament d'aquell lloc.<

(Continuarà en el proper número)

La desapareguda taverna de Sants on es va forjar aquesta acció

Maquis a la comarca: la voladura del polvorí de Santa Creu d'Olorda (2a part)

Juli Ochoa, del Centre d'Estudis Santjustencs

En la primera part d'aquest relat, publicada en l'anterior número d'aquesta revista, vam conèixer els membres que constituïen la partida de maquis que va protagonitzar aquest fet: l'assalt al polvorí de la cimentera Sanson per tal d'apoderar-se d'una part d'aquells explosius i destruir la resta. Vegem ara el final de la història

> Un amagatall provisional per als explosius

És de suposar que aquells guerrillers creien, amb certa raó, que quan esclatés la dinamita del polvorí, la detonació crearia la suficient alarma per fer que s'hi presentés la Guàrdia Civil. En tal cas, no hauria estat gens convenient que els trobessin carregant aquells sacs. Per això, van anar cap a la carretera i, un cop allà, van començar a baixar en direcció a Molins de Rei, fins a un lloc que ja tenien prèviament pensat.

No gaire més avall, a l'alçada de l'antiga església parroquial de Sant Bartomeu de la Quadra, llavors encara en reconstrucció, a l'altre cantó de la carretera i no gaire lluny d'ella, hi havia una petita esplanada amb un safareig en un dels seus racons. Hi anava a parar l'aigua de l'anomenada font Calenta, una fonteta que es nodria d'una petita mina de captació propera. Aquell lloc, conegut prèviament per alguns d'ells i desconegut pels altres, era prou discret per a amagar-hi momentàniament els explosius, que ja vindrien a buscar més endavant.

En paraules de Julián Núñez, un dels protagonistes d'aquell fet, durant la seva declaració:

> *"Salieron a la carretera de Vallvidrera a Molins, en dirección a este último pueblo, hasta llegar a una alcantarilla cerca de una fuente en cuyo lugar fueron escondidos los sacos, entre unas matas."*

Sembla que en aquest amagatall no van arribar a deixar tota la càrrega que portaven. També van dipositar, almenys una part, prop de Vallvidrera, al costat d'un pont, entre unes mates. La Guàrdia Civil n'acabaria trobant 8 paquets de cartutxos d'un quilo de pes cadascun.

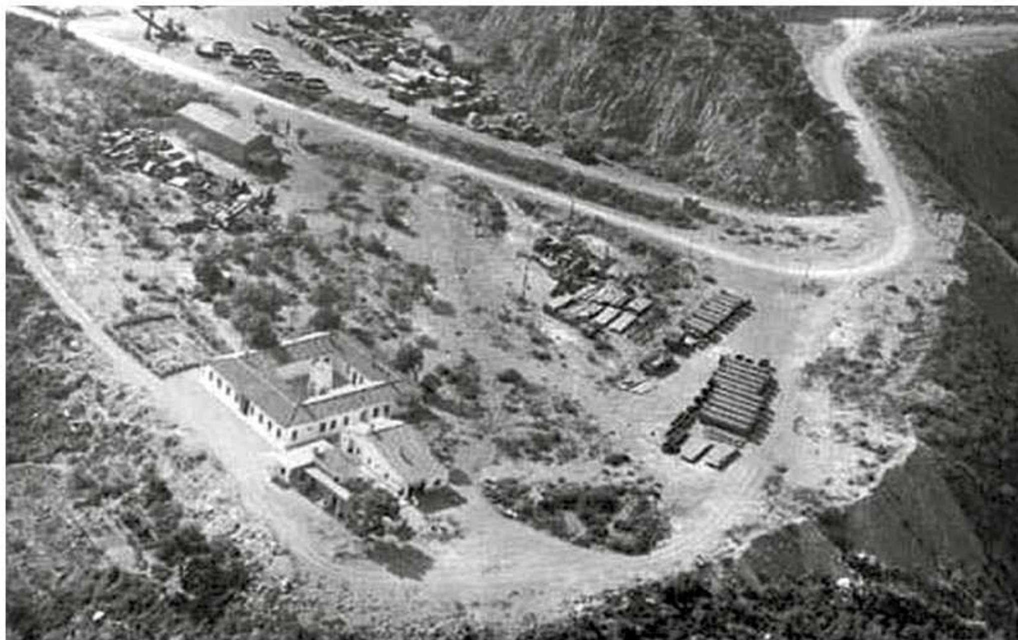
Una fragorosa explosió en la nit

Lliures dels sacs de dinamita, els sis homes emprengueren el camí de tornada, desfent les seves passes per la carrete-

Una imatge més contemporània de la Font Calenta, prop de Sant Bartomeu de la Quadra, on es van ocultar els explosius sostrets

ra, ara en direcció a Vallvidrera. Quan ja es trobaven relativament a prop de Can Calopa, tot just quan passaven pel costat d'una vella caseta de peons caminers que hi havia al costat de la carretera, una fortíssima explosió els va deixar el cor glaçat per uns moments. Eren les 00:30 hores del dia 19 de maig, i l'aparell detonador que havia preparat en Plazas havia funcionat perfectament.

La caserna de la guàrdia civil

Novament és Julián Núñez qui ens recorda com els membres del grup van sentir aquella explosió: *"El estampido fué fragoroso, iluminóse el cielo y trepidó el piso de la carretera, como en un terremoto"*. Per uns instants van tenir un fugaç pensament pels dos pobres guardes que havien deixat lligats pràcticament al costat d'aquell polvorí que acabava d'explotar. Probablement, aquells infeliços haurien mort!!! I és que en cap moment els havia passat pel cap que l'explosió podia arribar a ser de tal magnitud. Afortunadament, els dos guardes del polvorí només van patir petites lesions de caràcter lleu.

Continuant el seu camí, els sis guerrillers es van anar allunyant d'aquell escenari. De la magnitud d'aquella fortíssima explosió, i també de les primeres reaccions d'alarma que va despertar, ens dona una bona idea l'informe de la mateixa policia. A partir d'aquell moment, va assumir com a un dels seus principals objectius localitzar els autors i neutralitzar-los:

> *"La explosión fué tan fuerte que se oyó en Tarrasa, Sabadell y en algunos sectores de Barcelona, lugares de donde inmediatamente llegaron sendos telefonemas a esta Jefatura Superior de Policía, participándolo, desconocedores los comunicantes del sitio y causas del estampido, pero alarmados por su potencia, de manera que al hacerlo saber inquirían de paso si había ocurrido alguna catàstrofe que se relacionase con la estancia del Jefe del Estado en la ciudad."*

Una conseqüència afegida, i segurament no prevista, d'aquell atemptat va ser la immediata baixada del valor de les accions de l'empresa cimentera a la borsa.

Construcció d'una caserna de la Guàrdia Civil

La tremenda explosió del polvorí de Santa Creu d'Olorda, que en la nit del 18 al 19 de maig havia sobresaltat i commocionat tota la rodalia, va suposar un increïble afront per a tot l'aparell de seguretat i repressor del règim franquista. S'havia comès, i amb èxit, un espectacular atemptat, a molt poca distància del mateix dictador. I tot, en un moment en què precisament, per la seva presència i la de tants altres jerarques del règim en aquestes terres, havien estat mobilitzats al màxim tots els dispositius de seguretat. Les diferents forces de seguretat de l'estat es van marcar l'objectiu de perseguir aquest grup rebel que els havia deixat en evidència.

Una de les primeres mesures que es van prendre, motivada en gran part a instàncies dels mateixos propietaris de la pedrera, va ser la construcció en aquell mateix punt d'una caserna de la guàrdia civil per tal que la custòdia del polvorí fos realment efectiva. Tot i que la presa de consciència de la necessitat de construir-la va sorgir gairebé immediatament després de l'atemptat, caldria esperar fins a l'any 1950 perquè aquell projecte prengués forma.

La sol·licitud de construcció anava signada per l'apoderat de l'empresa cimentera, Manuel Escrivà de Romaní i de Luxán, marquès d'Argelita i cosí segon dels propietaris de la Torreblanca. Els plànols van ser realitzats per Josep M. Alemany i Juvé, arquitecte municipal de Sant Just Desvern, el qual a la corresponent memòria deixava prou clar que aquella construcció estava *"destinada a la custodia del polvorín, propiedad de dicha razón social"*.

Un cop bastida aquella caserna, amb capacitat per a una guarnició permanent formada per cinc guàrdies civils i les seves respectives famílies, va entrar en servei aquell mateix any de 1950.<

Aquest episodi forma part d'una narració molt més àmplia que recull tota la trajectòria d'aquest grup rebel anarquista que es va formar a la nostra comarca. Mitjançant aquest codi QR podeu accedir i descarregar-vos, si ho voleu, l'esmentada narració